

JAPONSKO OČIMA ŽENY

RŮŽENA FIKEJZLOVÁ-BAUMOVÁ

RŮŽENA FIKEJZLOVÁ - BAUMOVÁ

JAPONSKO
OČIMA ŽENY

Věnuji drahým rodičům

OBSAH

ÚVOD	6
TŘI TÝDNY PLAVBY	9
POPRVÉ V JAPONSKU	17
V JAPONSKÉM PATRICIJSKÉM DOMĚ	21
JAPONSKÁ SLAVNOSTNÍ VEČEŘE	26
„A JAKÉ JE JAPONSKÉ JÍDLO?“	30
ČA-NO-JU NEBOLI OBŘADNÝ ČAJ	37
IKEBANA	43
ČRTY Z KJÓTA	50
TŘI DNI CESTY VNITROZEMÍM	55
JAK SE OBLÉKÁTE?	65
KIMONO	69
ROZKOŠNÉ DROBNŮSTKY A DOPLŇKY ODĚVU	78
VÝBAVA JAPONSKÉ NEVĚSTY	82
NENÍ TOMU JEŠTĚ PŘÍLIŠ DÁVNO...,	86
JAPONSKÁ NEVĚSTA	90
SŇATEK JE OSUD	97
OKUSAMA NEBOLI CTIHODNÁ PANÍ DOMU	102
JAPONSKÁ ŽENA	105
Z JAPONSKÉHO ŠKOLSTVÍ	121
MAJKO A GEJŠA	126
DŽORO	131

KABUKI A NOH	134
Z ROKOSAN DO ARIMY	139
V MUSEU HRŮZY	143
ZA KAMAKURSKÝM BUDDHOU	145
POSVÁTNÉ NIKO	147
JAPONSKÝ ROK	153
KORMIDELNÍK NAŘÍDIL SMĚR NA HAVAJ...	186
COPYRIGHT	188

Úvod

Růžena Baumová na hoře Hiei

Růžena Fikejzlová - Baumová se narodila na Vysočině. Po první světové válce přesídlila do Prahy a pracovala jako úřednice, už v tu dobu ji zajímalo cestování. Dovolené trávila turistikou po Československu nebo jezdila s přítelkyní po Evropě. Se svým budoucím manželem Dr. Jiří Baumem se seznámila ve Španělském klubu. Dr. Jiří Baum se v tu dobu chystal na jednu ze svých

nejvýznamnějších cest, kdy projel společně se sochařem Foitem Afriku od severu k jihu s malou Tatro 12. Nešlo o sportovní jízdu v pravém slova smyslu, nebylo cílem projet „černý kontinent“ za co nejkratší dobu. Dr. Jiří Baum jako zoolog sbíral přírodní materiály, studoval život zvířat a fotografoval přírodu.

Po návratu se vzali a další cesty již podnikali společně. Navštívili Skandinávii, Španělsko a dokonce zajeli nakrátko i do Maroka. Pro jejich další cestu jim karosárna Uhlík postavila na šestikolovém podvozku Tatro 72 cestovatelský speciál. Miniaturní obytné auto s kuchyňkou, temnou komorou a s veškerým potřebným vybavením pro cestovatelskou dvojici.

Baumovi s novou obytnou Tatro nejprve podnikli zkušební cestu po Slovensku a pak se vydali na cestu kolem světa. Její největší část byl průjezd Austrálií od západu k východu a po východním pobřeží tak daleko na sever, jak bylo tehdy možné. Nejobtížnější část byl přejezd z Perthu do Adelaide přes Nullarbor. Dohromady přes pět tisíc kilometrů většinou, po prašných silnicích, mnohdy i po sotva sjízdných stezkách.

Po skončení australského úseku odvezli Baumovi svůj obytnáček lodí do Japonska a podnikli s ním cestu po ostrově Honšú. Jestliže v Austrálii museli překonat tisíce kilometrů špatných silnic a silniček, v Japonsku byly problémem příliš úzké silnice a samozřejmě orientace – všechny popisy byly v japonském písmu a najít cestu bylo jistě občas hodně složité.

O jejich návštěvě Japonska a o japonské společnosti, přírodě a kultuře je tato kniha. Zachycuje Japonsko v období, kdy se

připravovalo k velké válce, ale s tím se tehdy cestovatelé setkali jen ojedinele.

Dnešní Japonsko je v mnoha směrech velmi odlišná země, mnohé ale zůstalo stejné. Japonské kláštery zůstávají stále stejně krásné, jako před staletími, i když jsou v nich dnes mezi úrovněmi někdy výtahy pro návštěvníky. A zdvořilost, která se vyjadřuje hlubokými poklonami, stále zůstává součástí místní kultury, zejména v odlehlejších oblastech.

Ing. Petr Baum Melbourne, 2019

Tři týdny plavby

Růžena Baumová a Jiří Baum u Imperial Hotelu, Tokio

Lehounce loď pluje ztichlými vlnami oceánu, že se jí ani nechce věřit, že tu nedaleko cestou z Filipín do Číny, před krátkým časem, zažila strašlivý tajfun, kdy vysoké hory hučících vod jí házely jako skořápkou a zas ji vrhaly do propasti, až se roztančila v divokém víru... ale zvítězila – a dnes se jen nechá laskat v měkkých loktech sametových pěn.

Již dávno zmizely obrysy Austrálie – země, kde dáma je vším – a teď „Atsuta Maru“ míří do mateřského přístavu japonské ostrovní říše, kde podle slov našeho kapitána zase vládne muž.

Pobyt na lodi je příjemný. Lodní správa se všemožně stará o pohodlí a zábavu cestujících. Jednou pořádá odpolední čaj na ozdobené palubě, kdy jsou obsluhující oblečeni do nádherných japonských historických obleků; po druhé zase je to typická japonská večeře „suki yaki“, při níž sedíme na rohožkách na zemi (po japonsku). Při té příležitosti se zaučujeme zacházet s tyčinkami, kterými se v Japonsku jí. Sedět či vlastně klečet po japonsku je dost těžké i pro Japonky; pro Evropanky je to úmorné. Poddáváme se tedy a po chvíli usedáme obyčejně na polštář. Není to sice stylové, ale zato pohodlnější.

Jsme v rovníkové oblasti. Cestující jsou horkem unaveni a toužebně hledí k obzoru, kde se kupí tmavé mraky. Déšť však nepřichází, jen dusno je čím dále tíživější.

Večer oslavujeme přejezd před rovník. Jídelna je pečlivě vyzdobena květinami a praporky a osvětlena ozdobnými japonskými lampiony. U schodiště ve vchodu do jídelny je prostřen široký pruh látky s nápisem „Equator“. Přestupujeme tento symbolický rovník a na svém stole v jídelně nalézáme křestní list znící na nějaké rybí jméno. Dnes večeří, místo vážených cestovatelů, platýzové, mořské jazyky, slanečci, tuňáci, žraloci atd.

Ještě než připlujeme do Japonska, bude Atsuta Maru zastavovati na Filipínách a v Hong-kongu. Značky na vývěsní desce nás upozorňují,

že již zítra budeme v Davao na Filipínách. Těšíme se zase jednou na břeh přes to, že plavba je jedinečná a dni utíkají až příliš rychle.

Již od rána sledujeme dalekohledem pobřeží a objevujeme domorodé chatky na kůlech, aby do nich tak lehce nemohli jedovatí hadi a podobná havěť. Po poledni zakotvuje loď v malebné zátocě ostrova Mindanao. Na vlnách kolem lodi se houpá množství domorodých lodic s vahadly, která brání převrhnutí.

Zjišťujeme si, jak dlouho se loď zdrží, a ještě pro jistotu užíváme chinin, ježto je zde malárie.

Městečko Davao je shluk dřevěných domků. S chudobných pavláček ozdobených květinami zvědavě vykukují ženy, zatím co muži sedí před domem v dřepu a pokuřujíce sledují pouliční ruch. Nejvýstavnější budovy jsou budovy vládní a mezi obchodníky je hodně Číňanů.

Na farmách a farmičkách pěstují hlavně manilské konopí, které se hned zde v továrních zpracovává. Jinými plodinami je rýže, kukuřice, koření a tropické ovoce. Jenže letos je úroda postižena stěhovavými kobylkami. Když cestou do vnitrozemí vjíždíme znenadání do velkého mraku těchto žravých zvířátek, létají nám do vozu a mrkají na nás svýma vyboulenýma očima. Není to ani dost málo příjemné, když mi váhavými pohyby lezou po krku a po ruce. Pole vskutku vypadají k pláči. Lístky jsou okousány a jen ohlodané stonky a větvičky vyčítavě trčí k nebesům.

Domorodci si prý kobylky pekou, ale to je nepatrná náhrada za zničenou úrodu.

Jsme překvapeni, jak často se tu setkáváme s Japonci. Vláda sic zapověděla prodej pozemků cizincům, ale Japonci prý se žení s domorodkami a tak přece jen půdu získávají. Jejich vesničky jsou úhledné a čistounké a mají pěkné hřiště, školy i pěknou nemocnici.

Po prvé se tu setkávám s nepříjemně páchnoucím tropickým ovocem – duriánem. Neužila jsem s ním však velkých radostí, neboť mi cestujícími nebylo ani dovoleno vzít je na loď. Snad si na něm pochutnal aspoň náš domorodý řidič taxi.

Stmívá se; horko ustoupilo příjemnému chládku. Stojíme na horní palubě a s požitkem se díváme na čarokrásný obraz před námi. V popředí se mírně převaluje modravé moře a na pobřeží v záplavě zeleně pod palmami se krčí skromné domky rybářů. Jsou z bambusu a palmových nebo banánových listů; chudičké, ale malebné a za nimi se táhne široký pruh zalesněných svahů hory Ako s korunou bělostných obláček. Měsíc je opět v polovině své slávy a postříbřuje nedohlednou plochu moře.

Po příjemné noci nás opět probouzí vlhké tropické ráno. Širokým zálivem kolem romantických a malebných koutů proplouvá Atsuta Maru k Manile na ostrově Luzonu. Několik vlajek se vyhoupllo na stožár naší lodi. Vedle vlajek země, kam a odkud pluje, jsou tu i vlajky naznačující různé signály. Tak na příklad vlajka červenooranžově pruhovaná hlásí, že loď také veze poštu. Má za určitých okolností přednost, zejména jde-li o získání času. Žlutá vlajka oznamuje, že na lodi ještě nebyla skončena lékařská prohlídka.

Díváme se, jak si vítr vlajkami pohrává, a zatím přichází zvěst, že již přišel lékař i pasová kontrola a že smíme již na břeh.

Manila je krásné město. Je sídlem guvernéra a v nové evropské čtvrti nás překvapuje nádhera společenských klubů i vil a obrovských hotelů uprostřed květů a věčně zelené tropické vegetace. Úzké uličky a zamřížovaná okna staré čtvrti nám připomínají minulost, kdy zde vládli Španělé; dodnes jsou tu španělské nápisy a mnoho domorodců mluví španělsky. V sousedství staré španělské tvrze je domorodá část města a domečky ze dřeva a bambusu, kryté palmovým listím. Je to jako dějiny stavitelství a moci v kostce.

Jsmo znaveni dusnou atmosférou, proto se osvěžujeme v evropském hotelu. Je překrásný, ale drahý, což seznáváme z účtu za večeři. Máme však zadostiučinění. Na lahvičce piva je hrdá poznámka, že je vyrobeno z nejlepšího českého sladu a chmelu.

Palmový háj vroubí nábřeží k přístavu, kde na stožárech vlají americké hvězdnaté vlajky svorně vedle červenobílé vlajky filipínské a japonského červeného sluníčka.

Zrána třetího dne pozorujeme oknem malebné lodice z hnědého dřeva s velikými plachtami z rohoží. Jsme v čínských vodách a to jsou roztomilé čínské džunky s očima po obou stranách, aby lodice nezabloudila a bezpečně se vrátila domů. Čínské ženy na nich rybaří spolu se svými muži. Jen těžko je od sebe rozeznáme, protože jsou naprosto stejně oblečeni v jednoduchém kazaku a v širokých černých kalhotách. Hlavu přikrývá jednotný druh širokého klobouku z bambusových vláken, uprostřed protažený do špičky.

Nábřeží obchodní čtvrti přístavu Hong-kong, kde kotvíme, je vroubeno činžáky, ale naproti je krásná a moderní evropská čtvrť s bílými domky v zeleni a květech.

Nás však zajímá domorodá část města, proto se necháváme dovézt rovnou tam. Proplétáme se labyrintem uliček, mezi pospíchajícími kuli a davy obyvatel. Vzali jsme si rikšu, taženou kulim. – Máme takový podivný pocit, když si uvědomujeme, že jsme vezeni jiným člověkem. Je to však jejich chléb a je pro ně lépe nechat je něco vydělat, než se poddat citům. Kočárek je dvoukolý a nejčastěji červeně natřen. Sedadlo je potaženo čistým bílým plátnem. Kuli je bos a na hlavě má špičatý klobouk. Je to právě jako kazak a kalhoty součást obleku kteréhokoli čínského obyvatele chudších vrstev. Někteří se ovšem také oblékají po evropsku.

Projíždíme ulicemi plnými hluku a křiku i vůní. Po zdech visí dřevěné i plátěné čínské nápisy, černé i barevné. Je jich tak hustě, že to vypadá jako slavnostní praporová výzdoba.

Kuli utíká a s hlasitým voláním mívá auta, dvouposchod'ové električky i pomalu jdoucí chodce. Divila jsem se, že nikoho neporazil, ani nepřejel.

Některé čínské krámy jsou současně dílnami, a jak jsme později pozorovali, i ložnicemi šéfa nebo dělníků pracujících do deseti hodin večer i déle. Zajímavé jsou pouliční holírny a kuchyně, kde si host objedná jídlo podle své chuti, nechá si je čerstvě připravit, počká, a když je hotové, hned si je na ulici u krámků sní. Je veliké horko, proto mnohý ten tlustý „syn nebes“ si vysouká košili anebo ji rozepne a chladí si břicho. Vypadají pak jako ti jejich bůžkové hojnosti.

Věci nosí Číňané obyčejně v koších zavěšených na bambusové tyči.

Jsme v centru čínské čtvrti v lidském mraveništi, kde se vše odehrává na ulici. Lidé na ulici pracují, vaří, jedí, hrají v kostky i spravují na výdělek. Tam u zdi má svůj stánek písař z povolání a u něho v podřepu sedí mladý Číňan a diktuje mu nějakou žádost anebo milostný dopis. Ženy s dětmi, položenými na kusech hadrů, hlasitě žebrají a některá i miminko přímo na ulici kojí.

Procházíme ulicemi klempířů, obuvníků, kolářů, anebo ulicemi, kde se v drobných krámcích prodává jenom nádobí, jinde látky a podobně. V tržišti na potraviny můžeme koupit prapodivné druhy jídel, jako pečené a pak nalakované kachny, žraločí ploutve, vlaštovčí hnízda aj.

Bohatší čínské dívenky nosí mikáda a chodí prostovlasé. Mají-li copy, stahují si je u hlavy silnými černými nitmi. Jsou štíhlounké až hubené a vypadají ve svých distingovaných oblecích jako půvabné kněžky nebo princezny v pohádkách. Nosí jakýsi moderní čínský oblek přiléhavé linie; oblek je hladký, sepjatý po stranách podlouhlými knoflíky. Polokrátké rukávy a tuhý stojatý límeček ze stejné látky. Sukně je dlouhá až na paty a dole po straně rozstřižená až ke kolenům. Letní látky z hedvábí nebo jiného jemného materiálu jsou světlé, někdy s květy, kvítky, kostkami, pruhy anebo hladké. Vespod můžeme zahlédnouti bílou spodní sukničku stejného střihu, lemovanou krajkami. Jiné nosí podobné obleky kazakové. Světlé punčošky a lehké opánky doplňují celkový rozkošný zjev – slušivější než sebe vkusnější evropský oblek.

Malebně rozložený na úpatí kopců, chráněný se všech stran před účinky tajfunu, má přece jen Hong-kong jednu nevýhodu. Přírodní

hradby brání proudění vzduchu a přístupu větrům ze severu, a proto je zde stále nepříjemné horko a dusno.

Jsme znaveni vedrem i špatným vzduchem, procházkou i dojmy a tak hledáme občerstvení v jednom z evropských hotelů, které mají elektricky chlazené místnosti.

Když se po večeři znovu vracíme do uliček domorodé čtvrti, zdá se nám všecko jako sen. K bizarním nápisům přibýly ještě rozsvícené lampiony, matně osvětlující zešerelé uličky. Evropané zmizeli a jen pilní Číňané pracují ještě teď v noci. V jedné z uliček nacházíme mnoho drobných krámečků a před každým na ulici stoleček, kde jsou dělníci v nejpilnější práci při umělém světle. Zhotovují krásná zelená nefritová razítka, kterých se v Číně používá velmi často místo podpisu.

Ulice zvolna tichnou. Skoro před každým větším obchodem leží na zemi stočená postava a rukou se drží zavřených železných rolet obchodu. Jsou to noční hlídači, kteří celé noci spí venku na ulici na zemi.

Jaké podivné životy, jaká zajímavá země – tane mi na mysli, když loď o půlnoci opouští ztemnělý Hong-kong.

Ještě dlouho ráno nás provázejí pozdravy čínských vod, malebné džunky s očima.

Za dva dny jsme v Nagasaki a za čtyři dny v Kobe v Japonsku.

Poprvé v Japonsku

Arima, Japonsko

Romantickými zálivy kolem nesčetných ostrůvků proplovává zámořská loď *Atsuta Maru* a pospíchá k břehům své vlasti. Blížíme se k přístavu Nagasaki. Pobřeží je půvabné s vysokými stráněmi, vroubenými na vrcholu bizarními japonskými borovicemi. Na vlnách

se houpá množství rybářských lodic a nábřeží zdobí malé, šedavé rybářské domky ze dřeva a z bambusu. Jasná zeleň terasovitých rýžových políček se zdá v zapadajícím slunci ještě jasnější.

Lod' pozvolna zmirňuje tempo, spouští prapory, houká a zastavuje. Přijíždějí lékař, celní a pasová kontrola i novináři pro interview. Malým přístavním parníčkem se převážíme na břeh, najímáme *riksi* a ujíždíme z přístavu do města Nagasaki.

Měla jsem prazvláštní dojem při příjezdu do města – připadala jsem si jako v pohádce anebo skoro jako v dětském ráji. Malé domečky, drobné krámečky i malí lidé. Ženy skoro všechny v kimonech a z mužů snad polovina. U mužů jsou pro nás šaty toho druhu nezvyklé na ulici a mimoděk má člověk dojem, jako by chodili v županech. Po čistoučké dlažbě se ze všech stran ozývá klapání *get* – zvláštní japonské obuvi.

Hlavní ulice městečka je bohatě ozářena hrozny světél. Malebné ideogramové japonské nápisy zdobí každyčkový krám a ve výkladech je plno líbivých a neznámých věcíček. Jsou zde malované japonské vějíře a slunečníky, několik druhů sandálů různě zdobených a lakovaných. Některé jsou ze dřeva, jiné z lýka. Hned vedle je růžový a bílý výklad zlatníka a v něm celá spousta vzpomínkových předmětů z korálů, dále krám s japonskými ozdobnými přívěsky zvanými „*netsuké*“ a „*obi-dome*“, jež zase jsou ozdobou kimona. *Obi-dome* i *netsuké* jsou v nejrůznějších jakostech a cenách, od korunového z galalitu do drahocenných a umělecky zpracovaných v slonovině, v nefritu, z korálů atd. anebo starožitných vzácností. V pouličních krámcích prodávají dlouhé dřevěné ručičky na poškrábání na zádech

a vedle půvabné načesané hlavičky Japonek na dlouhém dřívku, na které pak japonské děti zhotovují z papíru kimona. Odlišný účes i oblek je pro nevěstu, jin pro domácí paní nebo dceru domu, právě jako pro gejšu anebo pro služebnou.

V japonských domech je všude čisto a místnosti dělají dojem větších výkladních skříní. Jsou hladké a bez nábytku, jen tu a tam malý stoleček a vedle polštáře na sedění, vlastně klečení po japonském způsobu. Japonci spí na podlaze, která je vždy pokryta rohožkami z rýžové slámy. Do místnosti vstupují bez bot a k jídlu si přistavují nízké stolečky. Muži sedí se zkříženými nohama a ženy klečí a zpola si sedí na nohou.

Mnohé krámky jsou spojeny s obytnou místností. Obchodní místnost neboli krám je ve výši ulice a obytná má zvýšenou podlahu. Domky vůbec dělají dojem stavebnice a jsou většinou ze dřeva, s mnoha posuvnými dveřmi, u nichž hořejší polovina je rozdělena na malé tabulky, vylepené bílým rýžovým papírem.

Druhý den se znovu vracíme do ulic Nagasaki a vyjíždíme si trochu ven do hor. Projíždíme úzkými uličkami městečka přes malé můstky vedoucí přes kanál a ujíždíme kolem malebných červeně lakovaných bran naznačujících cestu k svatyni.

Krajina je kopcovitá a pole jsou osázena vesměs rýží, z níž koukají pracujícím rolníkům jen klobouky. Malá políčka se táhnou po stráni a musí být podezděna. Mimo rýži pěstují zde ještě bataty neboli sladké brambory a taro, jež má hlízy podobné bramborám. Okolo malých domků a zahrádek roste všude bambus. Podél cesty se táhnou zavodňovací kanály, bez nichž by se rýže nemohla pěstovat, ježto je

vodní rostlinou. V malých vesničkách procházejí se domorodci v rozhalených kimonech, zhusta jen v kalhotách. I ženy si dělají často pohodlí a jsou obnažené do pasu. Na nohou mají všichni jakési opánky a na hlavě špičatý a široký slaměný klobouk.

Je veliké horko a tak všechny okna a posunovací dveře jsou dokořán a třebaš bez úmyslu můžeme vidět pohodlně, co se děje uvnitř. Kolem poledne je nejtepleji a tak většina obyvatel odpočívá a leží na podlaze více méně oblečena.

Náklad nosí Japonci a hlavně venkované v koších zavěšených po každé straně na provaze upevněném na silné holi. Vypadá to velmi malebně. Projíždíme krásnou krajinkou kolem velkých jezer a mořských zátok s množstvím rybářských člunů a plachetek. V chudých rybářských vesnicích zmírňujeme jízdu, neboť ulice jsou eldorádem dětí všech stáří. Ty odrostlejší nosí své mladší sourozence přivázané na zádech.

Serpentinami s čarokrásnými výhledy dostáváme se po úzké silnici vysoko do hor, kde je příjemněji a kde v lázních Unzenu bohatí obyvatelé z okolí tráví horké letní japonské dny.

Odpoledne se vracíme zpět do horké nížiny a unaveni dojmy i horkem se zastavujeme v čajovně, kde k svému překvapení dostáváme čaj i kávu studenou ve sklenici a s ledem, asi tak jako v Americe.